

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA- 014
назди Донишгоҳи давлатии молия ва
иқтисоди Тоҷикистон. Суроға: 734067
ш. Душанбе, к. Нахимов 64/14

Такризи

муқарризи расмӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор Султонов Зубайдулло Султонович ба диссертатсияи Султон Бахтиёр дар мавзӯи “Таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз пешниҳод шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба самтҳои илм, ки аз рӯйи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.

Диссертатсияи Султон Бахтиёр, ки дар мавзӯи “Таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)” барои ҳимоя ҷиҳати дарёфти дараҷаи номзади илмҳои иқтисодӣ ба Шурои диссертациони 6D.KOA – 014 назди Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди пешниҳод шудааст ба бандҳои зерини Шиносномаи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз: 1.1. Равандҳои методологияи сохтории ташаккули системаи молиявӣ; 1.3. Назария ва методологияи таъсири системаи молиявӣ дар натиҷаҳои рушди иқтисодиву иҷтимоӣ; 2.4. Пешгӯӣ ва банақшагирии буҷетию андозӣ дар иқтисоди бозорӣ; 2.5. Танзими андоз дар бахшҳои иқтисодӣ; 2.6. Назарияи танзими системаи буҷетию андозӣ; 2.9. Асосҳои назариявӣ, афзалиятҳои сиёсати андозӣ ва самтҳои асосии ислоҳоти системаи андозӣ мувофиқат мекунад.

Мутлақшавии мавзӯи таҳқиқот

Маълум аст, ки ташаккул ва рушди соҳибкории хурду миёна хусусияти хоси худро дошта ба бехшавии сатҳи некуахлоқии аҳоли ва бунёди ҷойҳои нави корӣ дар ҳама минтақаҳои мамлакат, рақобатазирӣ ва истехсоли молу маҳсулотро дар асоси азхудкунӣ ва истифодаи захираҳои маҳаллӣ, рушди муносибатҳои андозӣ-буҷетӣ ва дигаргунсозҳои институционалии иқтисодӣ мусоидат менамояд. Аз ин лиҳоз эҷодкорӣ ва ҷорӣ намудани низоми маҳсули андозбандӣ ва маъмурикунонии он бо назардошти манфиатҳои давлат, субъектҳои хоҷагидорӣ хурду миёна ва ҷомеа зарур мебошад. Дар шароити ҳукмфармо будани муносибатҳои бозорӣ маъмурикунонии андоз ҳамчун

фишанги махсуси таъсиррасонӣ ва дастгирин рушди соҳибкории хурду миёна аз ҷониби давлат мебошад. Инчунин, самаранокии таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна имкониятҳоеро фароҳам меорад, ки он шаффофӣ ва адолатнокӣ низоми андозбандӣ ва назорату сзнцишҳои андозиро таъмин намуда, ба паст намудани гаронии андоз ва ҳавасмандии андозӣ-молиявии субъектҳои соҳибкорӣ таъмин мегардад, ки он бо назардошти рушди соҳаҳои иқтисодии милли ва рушди фаъолияти соҳибкорӣ дар минтақаҳои кишвар, миқдор ва сифати истеҳсоли молу маҳсулотҳои ватанӣ, пешниҳоди бештари имтиёзҳои андозӣ, самаранокии фаъолияти қормандони мақомоти андоз зоҳир мегардад. Аз ин рӯ, истифодаи самаранокии чамъоварии маблағҳои андозӣ, шаклҳои паст намудани гаронии андоз, роҳҳо ва усулҳои ҳавасмандии андозӣ-молиявии соҳибкорони хурду миёна ва бахшҳои афзалиятноки соҳаҳои иқтисодии милли зарур мебошад.

Дар қорни тақризишаванда асосҳои назариявӣ, методии методологии маъмурикунонии андоз, ки воситаи муҳими тадқиқи сиёсати андозии давлат ва механизми муҳими танзими муносибатҳои андозӣ, таъмини манфиатҳои давлат ва андозсупорандагон мебошад таҳлилу таҳқиқ шудаанд. Гуфтаҳои боло гувоҳи мутлақияти мавзӯ ва аҳамияти назариявӣ илмии қорни диссертатсионии Султон Бахтиёр мебошанд.

Робитан таҳқиқот бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ

Таҳқиқоти диссертатсионии Султон Бахтиёр дар мавзӯи “Таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)” ба талаботи Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2030, Барномаи “Бюджетикунони Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, барномаи маъмурикунонии андоз барои солҳои 2020-2025”, ҷавобгӯӣ мебошад.

Этимоднокӣ дараҷаи асоснокӣ нуқтаҳои илмиву хулосаҳо ва тавсияҳои амалии дар диссертатсия омодашуда.

Дараҷаи илмӣ таҳқиқот, пешниҳод ва таҳлил намудани маводҳо ва маълумотҳо, қоркарди рақамҳои оморӣ қобилияти баланди илмӣ унвонҷӯро дар ошқор намудани ҷанбаҳои назариявӣ методикӣ равандҳои ташакулёбии таъсири маъмурикунонии андоз ва таъсири он ба рушди соҳибкории хурду миёна гувоҳӣ медиҳад. Ҳамчунин дар диссертатсия масъалаҳои таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна таҳлил гардида, тавассути маълумотҳои дақиқи соҳавӣ асоснок гардида, пайдарпайии таҳқиқи назария, услуб ва амалияи он дар сатҳи зарурӣ арзёбӣ гардидаанд. Тамоми масъалаҳо ва пешниҳодҳо бо далелу рақамҳои оморӣ, ҳисоботи вазорату идораҳои дахлдори давлатӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқот асоснок қарда

шудаанд. Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда, хулосаю пешниҳодҳо дар асоси таҳлили илмӣ ва таҷрибавӣ асоснок карда шудаанд.

Этимодиҳои дараҷаи навгониҳо ва натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуктаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд.

Навгониҳои илмие таҳқиқот ва нуктаҳои илмие диссертатсия на танҳо дар асосноккунии ҷанбаҳои назариявӣ ва методие муайян намудани таъсири маъмуригардоние андоз дар рушди соҳибқорие хурду миёна зоҳир мегарданд, балки дар тақмили механизме андозбандӣ ва маъмурикунониие андоз ва устуворие даромадҳои андозие низоми бучети ҷумҳурий ва рушди соҳибқорие хурду миёна аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ доранд.

Натиҷаҳои муҳимие таҳқиқот, ки ҳамчун навгониҳои илмие баррасӣ шудаанд аз бандҳои зерин иборат мебошанд:

- муаллиф дар асоси омӯзиш ва ба низоми даровардани ақидаҳои гуногун, муаллиф мафҳумие маъмурикунониие андозие соҳибқорие хурду миёнаро пешниҳод намудааст, ки натиҷаи асосие он бояд самаранокии қорие андозсупорандагон, ҷамъоварие саривақтӣ ва воридшавие маблағҳои андоз ба бучет, расонидани дастгириие муассире андоз ва молиявӣ ба ин субъектҳо ва таъминие устуворие низоми молиявӣ бошад;

- аз ҷониби унвонҷе принципҳои асосӣ ва хусусиятҳои хосие низоми андозбандӣ ва маъмурикунониие андоз дар рушди соҳибқорие хурду миёна нишон дода шудааст, ки он ба тақмили низоми андозӣ оид ба вазъие соҳибқорие хурду миёна, ҷорие намудани шакле меъёрҳои махсусие андозбандӣ, бехтар намудани сатҳу сифатие хизматрасониеҳои андозӣ ба субъектҳои соҳибқорӣ ва истифодаи бештари имтиёзҳои андозӣ-молиявӣ, бо назардошти таҷрибаи маъмурикунониие андоз дар кишварҳои хориҷи муайян ва мушаххас гардидаанд;

- диссертант дар раванди таҳқиқоте худ низоми муосире андозбандӣ бо назардошти маъмурикунониие андозие субъектҳои хоҷагидорӣ, бахусус соҳибқорие хурду миёна, намудҳои андозбандӣ, низоми содакардашуда, самаранокии пешниҳоди имтиёзҳо ва самаранокии фаъолияти муассисаҳои андоз дар кишвар таҳлил кардааст;

- аз ҷониби муаллиф истифодаи технологияҳои муосире рақамӣ дар раванди маъмурикунонӣ, рақамикунониие санҷишҳои андоз ва назорат, дастгириие молиявӣ ба соҳибқорие хурду миёна ҳамчун самтҳои асосие тақмили маъмурикунониие андоз тавсия дода шудааст;

- муаллиф самтҳои дастгириие давлатие соҳибқорие хурду миёна дар раванди маъмурикунониие андозие онҳо тавсия додааст, ки истифодаи маъмурикунониие содакардашуда, ҷорӣ намудани низоми махсусие андозбандӣ,

баланд бардоштани самаранокни институтҳои андоз, таъмини иқтисодии андозии кишварро дар назар дорад;

- дар баробари омӯзиши ҳаман чанбаҳои таҳқиқот аз ҷониби муаллиф, роҳҳо ва усулҳои асосии баланд бардоштани самаранокни маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна таҳқиқ ва пешниҳод гардидааст, ки он ба баланд бардоштани уҳдадорӣҳои андозии субъектҳои соҳибкорӣ, ҳавасмандӣҳои молиявӣ-иқтисодӣ, сарфай вақт ва хароҷотҳои камии низоми андозбандӣ ва воридшавии ҳаҷми бештари маблағҳои андозӣ ба буҷети давлатӣ мусондат менамояд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

Муаллиф дар раванди кори диссертационии худ онд ба таъсири маъмурикунонии андоз ба рушди соҳибкории хурду миёна пешниҳод гардидааст, ки он аз маҷмуи қондаҳо ва тадбирҳои махсус иборат мебошад, ки ба кам кардани хароҷот ва сарфай вақти уҳдадорӣҳои андозӣ, низоми махсуси андозбандӣ ва шакли соддаи маъмурикунонии андоз ва воридоти саривақтии маблағҳои андозӣ ба буҷет равона карда шудааст. Хусусиятҳои хоси низоми андозбандӣ ва маъмурикунонии он дар рушди соҳибкории хурду миёна бо назардошти таҷрибаи кишварҳои рушдкардаи иқтисодӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Муаллиф таҳлил ва баҳодиҳии ҳолати муносири андозбандӣ ва маъмурикунонии онҳо аз ҷониби соҳибкории хурду миёна гузаронида шуда, нишондиҳандаҳои самаранокни фаъолияти мақомоти андоз, ки ба ворид намудани ҳаҷми зиёди пардохтҳои андоз ба буҷети давлатӣ равона шудааст, арзёбӣ карда шудаанд. Самтҳои асосии тақмили маъмурикунонии андозии соҳибкории хурду миёна, аз ҷумла рақамкунонии хизматрасонии андоз ба ин субъектҳо, тадриҷан кам кардани бори андоз ба онҳо, ҷори намудани намудҳо ва низомиҳои нави андозбандӣ дар заминаи омӯзиши таҷрибаи самрабахши шарикони хориҷӣ пешниҳод карда шудаанд. Механизми дастгирии давлатӣ ба соҳибкории хурду миёна таҳия шудааст, ки ба беҳтар намудани хизматрасониҳои андоз, назорати андозҳо ва санҷишҳо, истифодаи зиёди имтиёзҳои андоз, ки ба саривақт ворид намудани пардохтҳои андоз ба буҷети давлатӣ ва самаранокии фаъолияти мақомоти андоз равона шудаанд, равона карда шудааст. Роҳҳои асосии баланд бардоштани самаранокии маъмурикунонии андоз дар рушди субъектҳои соҳибкории хурду миёна пешниҳод гардидааст, ки он ба иҷрои саривақтии уҳдадорӣҳои андозии субъектҳои соҳибкории мазкур, сарфай вақт ва беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ ва таъмини иқтисодии андозии кишвар равона гардидааст.

Соҳтор ва мазмуни қисматҳои асосии таҳқиқоти илмӣ.

Диссертатсия аз се боб, хулосаю пешниҳодҳо, руйхати адабиётҳои истифодашуда аз 157 номгӯй, 9 ҷадвал, 1 диаграмма, 6 расм, дар ҳаҷми 167 саҳифаи матни компютерӣ баён гардидааст.

Дар муқаддима, мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти илмӣ асоснок карда шуда, дараҷаи таҳқиқи он арзёбӣ гардида, объект ва мавзӯи таҳқиқот мақсад ва вазифаҳои он, асосҳои назариявӣ ва услубӣ, нағзониҳои илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ муайян карда шудаанд.

Дар боби якум – “**Ҷанбаҳои назариявии ташаккули низомии маъмурикунонии дар шароити муосир**” асосҳои назариявӣ-методологӣ таъсири маъмурикунонии андоз бо таваҷҷуҳ ба рушди соҳибкорӣ хурду миёна, принсипҳо ва хусусиятҳои хоси низомии андозбандӣ ва маъмурикунонии он дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна ва таҷрибаи хориҷӣ оид ба таъсири маъмурикунонии андоз ба рушди соҳибкорӣ хурду миёна таҳлилу таҳқиқ шудаанд.

Дар диссертатсия дуруст қайд шудааст, ки низомии андозӣ ва маъмурикунонии он дар рушди соҳибкорӣ механизми муҳими низомии андозбандӣ ба ҳисоб рафта, ба ҷамъоварии саривактии маблағҳои андоз ба буҷети давлатӣ ва иқтисодии кишвар мусоидат мекунад. Аз нигоҳи таҷрибаи хориҷӣ, ҳангоми таҳқиқи ҷанбаҳои назариявии низомии андозӣ, коркарди методологӣ-амалии маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкорӣ низ идома меёбад.

Маъмурикунонии андоз дар рушди субъектҳои соҳибкорӣ, махсусан, соҳибкорӣ хурду миёна таъсири мусбӣ расонида, ба имкониятҳои таҳкими даромадҳои буҷети давлатӣ ва сатҳу сифати зиндагии шонстан аҳоли оварда расонад. Ҷорӣ намудани низомии махсуси андозбандӣ ва маъмурикунонии он дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна, бо назардошти таҷрибаи давлатҳои рушдкардаи иқтисодӣ хеле муҳим арзёбӣ мегардад. Дар ин ҷода муносибатҳои нави андозӣ ва сиёсати молиявии давлат мавқеи калидӣ дошта дар қисмати даромади буҷети давлатӣ аз ҳисоби рушди фаъолияти соҳибкорӣ, аз ҷумла соҳибкорӣ хурду миёна ва рақобатпазирӣ истехсоли мону маҳсулотҳои ватанӣ мусоидат намуда, ба яке аз фишангҳои муҳими рақобати софи субъектҳои соҳибкорӣ ва ҷалби сармояҳо ба рушди иқтисодиёти кишвар равона мегардад. Аз ин рӯ, давлат сиёсати андозии худро тавассути маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкорӣ амалӣ менамояд.

Ба андешаи унвонҷӯй, сиёсати андозӣ, ки дар раванди маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна миёна мегардад, аҳаммияти илмӣ худро ғам накарда, баръакс, ҷиҳати рӯз ба рӯз беҳтаршавии сатҳу сифати

маҳсулоти дохилӣ, рушди муносибатҳои иҷтимоӣ ва ба ин васила, ба рақобатпазирии бештари молу хизматрасониҳо мусоидат мекунад.

Дар зербанди дуюми боби якум гуфта шудааст, ки андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна ҳамчун фишанге баромад мекунад, ки он ба дигаргунсозии зудивазшавандаи муносибатҳои андозӣ мутобикат намуда, аз маҷмӯи тадбирҳои иборат мебошад, ба рушди устувори низоми молиявӣ, пешрафти иқтисоди миллӣ, афзоиши самаранокии соҳибкории хурду миёна нигаронида шудааст.

Дар расми 1.2 принсипҳои асосии маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна оварда (саҳ. 38) моҳият ва тарзи риоякунии онҳо дар низоми андозбандӣ шарҳ дода шудааст. Гуфта шудааст, ки барои самаранок ба роҳ мондани маъмурикунонии андоз аз пардохтҳои саривақтии маблағҳои андозӣ ба буҷети давлатӣ, истифодаи низоми соддакардашуда ва махсуси андозбанди барои субъектҳои соҳибкории хурду миёна қобили қабул мебошад. Интиҳоби низоми андозбандӣ ва дар заминаи он шакли ҳисоботи муҳосиби дар каламрави кишвар аз якдигар фарқ менамояд. Масалан, субъектҳои соҳибкории хурду миёна хангоми истифодаи низоми соддакардашудаи андозбандӣ метавонанд, ҳисоботи муҳосиби худро дар шакли соддакардашуда ё махсус, дар мавриди бақайдгирии китоби даромаду хароҷотҳои соҳибкорӣ, ки ба кам намудани хароҷотҳои баҳисобгирӣ ва сарфаи вақти кормандони мақомоти андоз равона карда шавад. Лекин, дар ин маврид, мушкилотҳои баҳисобгирӣ дар ҳисоббарбаркунонии буҷетӣ ва фондҳои ғайрибуҷетӣ ба амал бароварда мешаванд. Дар ин маврид ду шакли баҳисобгирии фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ ва ҳисоботҳои андозӣ роҳандозӣ карда мешавад (саҳ. 845)

Дар боби дуюм – “Таҳлили вазъи низоми андозӣ ва маъмурикунонии он дар рушди соҳибкории хурду миёна дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” таҳлили вазъи низоми андозӣ бо таваҷҷуҳ ба рушди соҳибкории хурду миёна, арзёбии маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна ва нишондиҳандаҳои асосии баҳои самаранокии маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна баҳодиҳӣ ва натиҷагирӣ карда шудаанд.

Ба ақидаи унвонҷӯӣ сиёсати андозии давлат барои рушди фаъолияти соҳибкории хурду миёна бояд мувофиқи шароити мусоид ва технологияи пешқадами хизматрасониҳои андозӣ, вобаста ба муносибатҳои судмандӣ субъектҳои соҳибкорӣ ва мақомоти давлатӣ роҳандозӣ шавад.

Маблағи андоз дар аксари мавридҳо, бахусус хангоми машғул шудан ба фаъолияти тиҷорат ва савдо, бояд вобаста ба масоҳати ишғолнамудани онҳо муайян карда шавад, ки мантиқан азназаргузаронии ҷойҳои кории онҳо ва назорати доимии тағйирёбии ҷойи фаъолият метавонанд мушкилоти иловагӣ

ва даҳолати кормандони мақомоти андозро ба фаъолияти соҳибкории хурду миёна ба миён орад.

Маъмурикунонии андоз дар ин чараён ба шаклу усулҳое амалӣ карда мешавад, ки баҳисобгирии маблағҳои андозӣ ва дигар пардохтҳои ҳатмиро тибқи меъёри муқарарнамуда ба таври автомати ҳар моҳ то санаи 5-уми моҳи ҳисоботӣ (даврӣ) супорида, дар муҳлати мазкур соҳибкорони инфиродӣ бояд уҳдадорни худро дар назди мақомоти андоз иҷро намоянд. Таъсири маъмурикунонии андоз дар фаъолияти соҳибкорони хурду миёна, ки тибқи патент фаъолият менамоянд бояд доимо тақмил ёфта, дар самти назорату санҷишҳои андозӣ фаъолияти худро тибқи патент вобаста ба макони фаъолият ва истифодаи низоми махсуси андозбандӣ, тартиби қатъи фаъолият тибқи патент иҷро намоянд, ки оиди ин масъала дар боби сеюми диссертатсия дида мегузарем.

Дар қадвали 2.1 (саҳ.66) шумораи корхонаҳои хурду миёна дар Ҷумҳури оварда шудааст. Тибқи рақамҳои қадвал ҳиссаи корхонаҳои хурду миёна дар шумораи умумии корхонаҳо афзоиш ёфта истодааст. Агар соли 2001 ҳиссаи онҳо 48,9% ташкил мекард, пас соли 2022 ба 83,4% расидааст. Ин таомул ба дастгирии давлатии рушди фаъолияти соҳибкории хурду миёна ва ҳавасмандгардонии андозӣ-молиявӣ истифодабарии дурусти имтиёзҳои андозӣ маънидод шудааст.

Муаллиф дар саҳифаи 75 дуруст кайд кардааст, ки барои таъсири дурусти маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна ва дараҷаи баланди хизматрасониҳои андозӣ, пешгирии қонунвайронкуниҳои бахши андозӣ, кам намудани пинҳонкунии маблағҳои андозӣ, дар амал роҳандозӣ кардан ду консепсияи болозикр, илова бар он “Барномаи рушди маъмурикунонии андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2025” ки ба воситаи он як қатор чораҳо роҳандозӣ гардида истодааст. Бо мақсади бехтар намудани раванди маъмурикунонии андоз зиёда аз 144,5 ҳазор субъектҳои соҳибкорӣ эълонияҳои худро ба таври электронӣ пешниҳод намуда, соҳибкорони хурду миёна, дастрасӣ ба шабакаи интернет ба тарзи онлайн эълонияи андоз ва ҳисоботҳои худро пешниҳод намуда, аз хизматрасониҳои утокҳои алоҳида (терминалҳо), ки дар 38 нозиротҳои андози шаҳру ноҳияҳои кишвар ташкил карда шудаанд, истифода мебаранд.

Дуруст аст, дар чараёни татбиқи консепсияи маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна аз он гувоҳӣ медиҳад, ки ҳоло ҳам дар бахши назорату санҷишҳои андози соҳибкорони хурду миёна камбудихо ҷой дорад. Инчунин самаранокии назорату санҷишҳои андозӣ дар фаъолияти мақомоти андоз аз тақмили маъмурикунонии андоз вобастагӣ дорад. Вай ҳамчун фишанги муҳими танзими давлатии низоми андозӣ барои баланд бардоштани

хавасмандихои молиявӣ-иқтисодии субъектҳои соҳибкории хурду миёна бояд мусоидат намояд, чунки самаранокии фишангҳои мазкури маъмурикунонии андоз имконият медиҳад, ки назорати баҳисобгирии субъектҳои соҳибкорӣ, объектҳои андозӣ ва ба андозбандӣ алоқаманд ва саривақт воридшавии маблағҳои андозиро ба бучети давлатӣ таъмин менамояд.

Дар боби сеюм – “Самтҳои асосии такмили маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна дар Тоҷикистон” дастгирии давлатии маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна, хавасмандии андозӣ-молиявӣ дар рушди соҳибкории хурду миёна ва самтҳои асосии баланд бардоштани самаранокии маъмурикунонии андоз бо таваҷҷуҳ ба рушди соҳибкории хурду миёна муайян ва пешниҳод гардидаанд.

Дастгирии давлатии рушди соҳибкории хурду миёна тавассути маъмурикунонии андоз ва имтиёзҳои андозӣ восита ва омили рушди соҳибкорӣ дар кишвар, афзоиш ва воридшавии маблағҳои андозӣ ба низоми бучети давлат ва дар ин асос саривақт таъмин намудани бахшҳо ва соҳаҳои иқтисодиёти милли бо маблағ мебошад. Аз ин лиҳоз маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна содда ва шаффоф буда воридшавии саривақтии маблағҳои андозиро ба бучет дар сатҳе бояд таъмин гардад, ки субъектҳои соҳибкорӣ аз ҷаъолияти ғайриқонунӣ ва сарқашии аз пардохти андозӣ канораҷуӣ накарда, тифодаи бештари имтиёзҳои андозиро ба роҳ монда, сатҳи сифати назорати андозӣ ва самаранокии ҷаъолияти мақомоти андозро дар сатҳи лозима таъмин намоянд.

Қайд шудааст, ки дар сатҳи мақомоти давлатӣ ва маҳаллӣ ҷораҳо тавассути амалкарди базаи институционалӣ андозӣ ва рушди субъектҳои соҳибкорӣ, аз ҷумла дастгирии давлатии рушди соҳибкории хурду миёна ва афзоиши сатҳи масъулиятшиносии кордонии кормандони нозироти андоз зимни дифои вазифаҳои мансабӣ ва уҳдадорихо дараҷаи дониши молиявӣ ва фарҳанги андозбандии субъектҳои соҳибкорӣ ва таъсири маъмурикунонии андозӣ, аз ҷумла назорату санҷишҳои андозӣ бояд амалӣ карда мешавад. Аз ин раванд, таъсири маъмурикунонии андоз ба муайян намудани шакли меъёри андозбандӣ ва паст гаронии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна кам мегардад. Аз ин нуқтаи назар субъектҳои соҳибкории хурду миёна бештар ба дастгирии давлатӣ, аз ҷумла осон, содда ва ҳисобу пардохти фаҳмон маблағҳои андозӣ ниёз дошта, тавассути ин фишангҳои аз пардохти андозҳо камтар канораҷуӣ намуда ба ҷаъолияти ғайриқонунии соҳибкорӣ машғул намешаванд.

Дар пайвастаги ба ин андеша пешниҳоди унвонҷуӣ оид ба вазифаҳои танзими давлатӣ дар раванди инкишофи соҳибкории хурду миёна қобили қабул ва дастгири мебошад (саҳ.106). Инчунин, ҳамчун қомеъии илми-методӣ

аз чониби муаллиф пешниҳод кардани ченакҳои асосии муайянамони сатҳи смаранокии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна (саҳ.107-108) ҳисоб кардан мумкин аст.

Дар зербанди дуюми боби сеюм механизмҳои ҳавасмандиҳои андози-молиявии субъектҳои соҳибкории хурду миёна хуб арзёби шудаанд.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо назардошти тавсияҳои истифодабарии онҳо.

Натиҷаҳои асосӣ ва таҳияҳои амалии муаллиф ба ташаккули ҷанбаҳои назариявӣ-методи низоми андоз ва идоракунии фаъолияти соҳибкорӣ, хусусан рушди соҳибкории хурду миёна мусоидат мекунад. Қисман, хулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ-амалии диссертатсия ҳангоми татбиқи сиёсати андоз, тибқи назорат ва санҷишҳои андоз ва минбаъд ҳангоми содда кардани маъмурикунонии андоз истифода мешаванд. Инчунин, дар мақомоти андоз ҳангоми татбиқи амалии маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкорӣ ва пардохти маблағҳои андозӣ ба буҷети давлатӣ мусоидат менамояд.

Аҳамияти иқтисодии қори иҷрошуда

Истифодабарии натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар фаъолияти мақомоти андоз ҳангоми маъмурикунонии андоз барои рушди соҳибкории хурду миёна мусоидат мекунад. Пешниҳодҳои дар диссертатсия омадашуда ҷиҳати таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна афзониши маҳсулот ва хизматрасониро дар иқтисодиёти миллӣ таъмин намуда боиси рушди босуръати маҷмуи маҳсулоти минтақаҳо мешаванд.

Аҳамияти иҷтимоии таҳқиқот

Рушди соҳибкории хурду миёна дар асосӣ маъмурикунонии андоз ва имтиёзҳои андозӣ дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла ба қор ҷалб намудани бекорон, таъсиси ҷойҳои нави қори, рушди хунаҳои мардуми дар деҳот ва ҷалб кардани занҳои хонашин ба шугл нақши ҳалқуванда доранд.

Эродҳо ба таҳқиқоти диссертатсионӣ

Таҳлили қори диссертатсионии Султон Бахтиёр нишон дод, ки ҳадаф ва вазифаҳои гузошта шуда иҷро шудаанд, вале баъзе норасогнӣ камбудихо ба назар мерасанд.

1. Дар саҳифаи 20 дар ҷадвали 1.1, ки “Таъсири маъмурикунонӣ ба рушди соҳибкории хурду миёна” ном дорад фақат таърифи маъмурикунонии андоз ба соҳибкории хурду миёна оварда шудааст. Дар ҷадвал таъсири маъмурикунонии андоз ба соҳибкории хурду миёна дида намешавад. Шояд

дар инҷо хатогии техникӣ бошад ва ба ҷойи калимаи таърифи калимаи таъсир истифода шуда бошад.

2. Хуб мешуд агар дар ҷадвали номбурда, яъне ҷадвали 1.1 ки таърифи маъмурикунонии андоз дар фаҳмиши олимони алоҳида оварда шудааст, ёддошти муаллиф ҳам пешниҳод мешуд.

3. Зербанди дуюми боби якум “Пешниҳодҳо, масъалаҳои ҳоси низомии махсуси андозбандӣ ва маъмурикунонии он дар рушди соҳибкории хурду миёна” номгузори шудааст. Дар матн пешниҳодҳо номбар ва мазмунӣ онҳо хуб шарҳ ёфтаанд. Аммо муаллиф ба қисми дуюми савол, яъне хусусиятҳои ҳоси низомии махсуси андозбандӣ камтар тавачҷӯх кардааст.

4. Дар саҳифа 53, дар расми 1.2 маҳаки (ченаки) баҳогузори субъектҳои хоҷагидорӣ хурду миёна дар кишварҳои хориҷӣ оварда шудааст. Хуб мешуд, агар муаллиф истифодабарӣ, ё истифоданабарӣ ин ченакҳоро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шарҳ меод ё ақидаи хешро онд ба ченакҳо, имконияти истифодабарӣ онҳоро дар кишвар муайян мекард.

5. Дар фароварди бобҳои дуюм ва сеюм хулосаҳо пешниҳод шудаанд аммо боби якум хулоса надорад. Чаро ин тавр?

Дархостҳо ва эродҳои болозикр сатҳи баланди илмию назариявӣ қори иҷрошударо қониқ намедиханд, чунки онҳо баъзе баҳсталаб, дигар тавсияҳои камбудии техникӣ мебошанд.

Мутобикати квалifikатсияи илмӣ унвонҷӯй ба дараҷаи илмӣ.

Қори диссертатсионӣ Султон Бахтиёр таҳқиқоти қиддии илмӣ, дорон нағгонҳои илмӣ, тавсияҳои амалӣ буда мустақилияти унвонҷӯйро дар таҳқиқи масъалаҳои таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкорӣ хурду миёна буда қихати мутахассис будани унвонҷӯйро дар низомии андоз ва ташаққули асосҳои назариявӣ амалии он нишон медахад. Диссертатсияи иҷрошуда ба ихтисоси илми интиҳобшуда мутобикат менамояд. Мавзӯ, мундариҷа ва мазмунӣ таҳқиқот ва талаботи шиносномаи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мутобик буда натиҷаҳои илмӣ ба даст овардан унвонҷӯ ба талаботи квалifikатсияи илмӣ дараҷаи илмӣ мувофиқат мекунад.

Нашири натиҷаҳои диссертатсия дар маҷалаҳои тақризшавандаи илмӣ.

Аз рӯи мазмунӣ диссертатсия 9 мақола аз ҷумла 6-тои онҳо дар маҷаллаҳои шомили феҳристи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаҷми 3.5 ҷузъи ҷопӣ нашр гардидаанд. Автореферат ва мақолаҳои илмӣ нашршуда мазмунӣ асоси қори диссертатсиониро дар худ инъикос намудаанд.

Мутобиқати баррасигардонии диссертатсия ба талаботи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Дар маҷмуъ, барасмиятдарории диссертатсия ба “Дастурамал онд ба тартиби барасмиятдарории диссертатсияҳо барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯи ихтисос, номзади илм ва доктори илм, авторефератҳо ва мақолаҳои илмӣ ҷопшуда доир ба мавзӯи диссертатсия”, талаботҳои “Тартиби додаи дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021 тахти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат мекунад.

Хулосаҳои умумӣ онд ба диссертатсия.

Аз нигоҳи мазмуни илмӣ, мундариҷа ва шакли баёни диссертатсияи Султон Бахтиёр дар мавзӯи “Таъсири маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)” қори илмиву таҳассусӣ буда, дар он ҳалли муаммоҳои илмӣ, ки аҳамияти муҳиму афзалиятнокро дар рушди низоми андоз, хусусан маъмурикунонии андоз дар рушди соҳибкории хурду миёна ба талаботи низомномаи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи он Султон Бахтиёр сазовори гирифтани дараҷаи номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои иқтисодӣ,
профессори кафедраи молия ва қарз
Донишгоҳи (славянии) Россия ва Тоҷикистон

Султонов З.С.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734025, ш. Душанбе
кӯчаи М.Турсунзода, 30 Тел: (+992 37) 221-35-50.
Тел./Факс: (+992 37) 221-05-70; 227-77-53.
Почтаи электронӣ: sultan@mail.ru

Имзон д.и.и профессор Султонов З.С. роғавдани Мажунам
Сардори шӯъбаи кадрҳои ДСРТ

Раҳимов А.А.